PAZAR, 22 KASIM 2026 HER SABAH TEK KONU, BAŞTAN SONA BRK.BZ/NTERESAN

[n]teresan

SAYI 2

ENFLASYONUN KAZANANI VE KAYBEDENİ · EKONOMİ

ENFLASYON SERVETİ EL DEĞİŞTİRTİR

Kasım 1923'te Berlin'de bir dolar 4,2 trilyon marktı. Enflasyon parayı eritirken serveti de taşır: alacaklıdan borçluya, maaşlıdan mal sahibine, tasarrufçudan devlete.

Kapak: yapay zekâ illüstrasyonu (Google Flow), [n]teresan için

01 Borçlu neden kazanır, alacaklı neden kaybeder

02 Maaş ve emekli aylığı neden geride kalır

03 Yoksulun enflasyonu resmî orandan yüksek

04 En büyük borçlu, en sessiz kazanan: devlet

BU SAYIDA SAYI 2

İÇİNDEKİLER

04 Borçlu kazanır, çünkü borç rakamla yazılır BÖLÜM 1

06 Sabit gelir her zaman bir adım geride kalır BÖLÜM 2

08 Rakam sabit kalır, fiyat yükselir: servet el değiştirir NASIL ÇALIŞIR

09 John Maynard Keynes ALINTI

10 Yoksulun enflasyonu resmî rakamdan yüksek BÖLÜM 3

12 En büyük borçlu, en sessiz kazanan: devlet BÖLÜM 4

14 Lenin söylentisinden yüzde 85,51'e: bir asırlık ders ZAMAN ÇİZELGESİ

15 En yaygın hata: enflasyon herkesi eşit vurur MİTLER VE GERÇEKLER

16 Enflasyonu anlatanlar ve ondan kazananlar KİLİT İSİMLER

17 Bir sözlük maddesiyle başla, bir borç hesabıyla bitir DAHA DERİNE

18 İddia defteri ve kaynaklar

19 Tek sayfada

%85,51
Ekim 2022'de Türkiye'nin yıllık TÜFE artışı[9]

15 sa
1946 Macaristan'da fiyatların ikiye katlanma süresi[8]

%77
Enflasyonu 'beni yoksullaştırıyor' diye tanımlayan ABD'liler[6]

%47
1945-80'de ABD hazine borcunun reel faizi negatif yıllar[4]

BU SAYIDAN SONRA

01 Enflasyonun serveti kimden kime taşıdığını tek bir çizimle anlatabilirsin.

02 Konut kredili genç bir hanenin enflasyonda neden kazandığını rakamla gösterebilirsin.

03 Resmî enflasyonun neden herkesin yaşadığı enflasyon olmadığını açıklayabilirsin.

04 Devletlerin borçlarını faizle değil enflasyonla nasıl erittiğini örnekleyebilirsin.

NEDEN İLGİNÇ NEDEN ÖNEMLİ

ENFLASYON BİR VERGİ GİBİ İŞLER AMA KİMSE OYLAMAZ

Fiyatlar yükselirken borçlar, maaşlar ve mevduatlar eski rakamlarında kalır. Aradaki fark kaybolmaz; birinin cebinden çıkıp ötekinin cebine girer.

20 Kasım 1923'te Berlin'de bir ABD doları 4,2 trilyon marktı; aynı yılın mayısında ayda ortalama 47.670 mark[7]. Böyle bir tabloya bakınca enflasyon herkesin aynı anda yoksullaştığı bir felaket gibi görünür. Oysa aynı aylarda pek çok Bavyeralı çiftçi kuşaklardır taşıdığı ipotek borcunu değersiz kâğıt parayla kapattı, sanayici Hugo Stinnes borçla işletme ve arazi topladı, Alman devletinin 154 milyar marklık iç savaş borcu 1913 fiyatlarıyla 15,4 feniğe indi[,7]. O yılın ekiminde Reich harcamalarının yüzde 99'u basılan parayla karşılanıyordu[,7].

Bu sayının konusu bu: enflasyon bir servet transferidir. Fiyatlar yükselirken borç sözleşmeleri, maaş bordroları, kira kontratları ve devlet tahvilleri eski rakamlarında kalır. Parayı veren kaybeder, alan kazanır. John Maynard Keynes 1919'da hükümetlerin enflasyonla vatandaşlarının servetinin önemli bir kısmına gizlice ve fark edilmeden el koyabildiğini yazdı; süreç çoğunu yoksullaştırırken bazılarını zenginleştiriyordu[5]. Keynes'e göre bu keyfi yeniden dağıtım, servetin mevcut dağılımının adil olduğuna duyulan güveni de sarsıyordu[,5].

Bunun için hiperenflasyon gerekmez. Matthias Doepke ve Martin Schneider, ABD'de yüzde 5'lik bir sürpriz enflasyonun zengin ve yaşlı hanelere milli gelirin yüzde 5,7 ile 15,2'si arasında bir kayıp yazdıracağını, hane kazançlarının dörtte üçünün 45 yaş altı orta sınıfa gideceğini hesapladı[1]. Türkiye bu dersi yakından tanıyor: Ekim 2022'de yıllık enflasyon yüzde 85,51'di[,9], Ekim 2026'da yüzde 29,77[,10]. Reinhart ve Sbrancia'ya göre gelişmiş ekonomilerde 1945-1980 arasında reel faiz zamanın yarısında negatifti; enflasyon borç eritmenin sessiz bir aracıydı[,4].

Kaybedenin kim olduğu sezgiye ters de düşebilir. Robert Shiller'in anketinde ABD halkının yüzde 77'si enflasyonun asıl zararını 'beni yoksullaştırıyor' diye tanımladı, ekonomistlerin yalnızca yüzde 12'si[6]. İki taraf da kendi açısından haklı: ortalama bir fiyat artışı ortalama bir ücret artışıyla dengelense bile kimse ortalama değildir. Kimin kaybettiğini belirleyen, elindeki rakamların fiyatlara ne kadar hızlı yetiştiğidir.

Türkiye'de bu hesap gündelik hayatın parçası. 2005'te liradan altı sıfır atıldı: 1.000.000 TL bir Yeni Türk Lirası oldu[13]. Ekim 2022'de yıllık enflasyon yüzde 85,51'ken Merkez Bankası bir ay sonra politika faizini yüzde 10,5'ten 9'a indirdi[,9,11]; bu koşullarda bir yıl sonra geri ödenen borç, alındığı günün fiyatlarıyla yaklaşık yüzde 40 daha az ediyordu. Haziran 2022'de gelen yüzde 25'lik kira artış sınırı da aynı makasta kiracıyı ev sahibine karşı kazançlı çıkardı[,12].

Sıradaki dört bölüm dört soruyu izliyor: borçlu neden kazanır, sabit gelir neden geride kalır, yoksulun enflasyonu neden daha yüksektir ve en büyük kazanan neden çoğu zaman devlettir. Sayının sonunda 'enflasyon kimin cebinden kimin cebine' sorusunu bir arkadaşına rakamlarla anlatabileceksin. Her bölümde bir Türkiye örneği var: Ekim 2022'nin faizi, kira sınırı ve 2026'nın hizmet enflasyonu.

ENFLASYONLA İLGİLİ EN BÜYÜK ŞİKÂYETİNİZ HANGİSİ?

Kaynak: Shiller 1997, soru B9; ABD halkı n=110, ekonomistler n=78 [6]

Aynı soru, iki dünya: halk enflasyonu alım gücü kaybı olarak, ekonomistlerin yarısı bir zahmet olarak görüyor[6].
Çizim: [n]teresan, veri [6]

01

BORÇLU KAZANIR, ÇÜNKÜ BORÇ RAKAMLA YAZILIR

Bir borç sözleşmesi mal değil, para miktarı yazar. Fiyatlar yükselince borçlu daha ucuz parayla öder; aradaki fark alacaklının cebinden çıkar.

A · 100 LİRALIK BİR YILLIK BORÇ, EKİM 2022 KOŞULLARINDA

faiz %10,5 (politika faizi düzeyi) · yıllık enflasyon %85,51

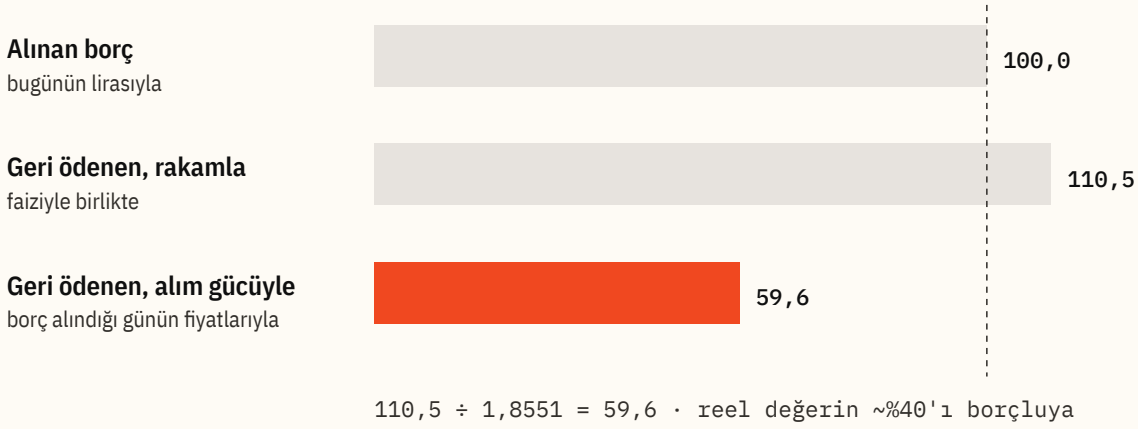

B · ALMAN REICH'IN İÇ SAVAŞ BORCU, KASIM 1923

154 milyar mark

borcun kâğıttaki rakamı

154.000.000.000

→ **15,4 fenik**

1913 alım gücüyle

Kazanan borçlu: devlet. Kaybeden: savaş tahvili sahipleri.

Üstte: %10,5 faizle alınıp %85,51 enflasyon altında geri ödenen 100 lira, alım gücüyle 59,6 eder; politika faizi kredi faizi değildir, hesap örnektir. Altta: Reich'ın savaş borcu.

Çizim: [n]teresan, veri [7] [9] [11]

BÖLÜM 01 · BORÇ

BORÇLU KAZANIR, ÇÜNKÜ BORÇ RAKAMLA YAZILIR

Enflasyonun ilk kuralı muhasebeden gelir. Bir borç sözleşmesi ekmek, saat ya da emek değil, bir para miktarı yazar: 100 bin lira, 500 bin mark. Fiyatlar yükseldiğinde o rakam aynı kalır ama satın aldığı şey küçülür. Borçlu, aldığından daha az değerli parayla öder; alacaklı, verdiğinden daha az değerli parayı geri alır. Fark kaybolmaz, bir cepten ötekine geçer.

Matthias Doepke ve Martin Schneider bu geçişi ABD için hane hane hesapladı. Tablo net: ekonomideki nominal borcun büyük kısmı konut kredisi çekmiş genç, orta sınıf hanelerde; nominal alacağın büyük kısmı ise tahvil ve mevduat tutan yaşlı, varlıklı hanelerde[1]. 1989 verisiyle kurdukları yüzde 5'lik enflasyon deneyinde zengin ve yaşlı haneler milli gelirin yüzde 5,7 ile 15,2'si arasında değer kaybediyor, bu kaybın üçte ikisi servetin en üst yüzde 10'unda kalıyor. Hane kazançlarının yaklaşık dörtte üçü 45 yaş altı orta sınıfa gidiyor; bu haneler için hediye, ortalama servetlerinin yüzde 45'ine kadar çıkabiliyor[,1]. Nominal varlıklar az sayıda elde toplandığı için sürpriz enflasyon büyük ölçüde yaşlı zenginlere konmuş bir vergi gibi işliyor; 2001 verisiyle tekrarlanan hesapta bu kayıp yarıya iniyor[,1].

Ölçek büyüdükçe kural sertleşir. Bavyera Tarih Sözlüğü 1923 Almanyası'nın kazananlarını tek cümlede sayar: bütün borçlular, yani devlet, girişimciler ve çiftçiler[7]. Mahkemeler borç ödemelerinde 'mark eşittir mark' ilkesini korudu; savaştan önce altın markla alınmış bir kredi, 1923'te aynı rakamda değersiz kâğıt parayla kapatılabiliyordu[,7]. Pek çok çiftçi kuşaklardır süren ipotek borcundan bu yolla kurtuldu ve çiftliğini yeni teknolojiyle yeniledi. Hugo Stinnes gibi girişimciler enflasyonu önceden okuyup işletme, arazi ve dayanıklı mal aldı, mümkünse borçla[,7]. Hikâyenin bir devamı da var: para istikrara kavuştuktan sonra tarım ürünlerinde satış krizleri başladı ve çiftçiler yeni sıkıntılara sürüklendi[,7]. Borç eritmenin kazancı, enflasyon bitince kalıcı olmayabilir.

ALINTI

> *Fark kaybolmaz, bir cepten ötekine geçer: alacaklının kaybettiği her lira, borçlunun hanesine yazılır.*

Şirketler de aynı hesabı yaptı. Haziran 1921'den itibaren marka güven azaldıkça herkes parasını ve düşük faizli kredilerini giderek daha hızlı gerçek varlıklara yatırdı; becerikli şirketler değeri düşmüş parayla geri ödemek üzere borçla mal varlığı aldı[7]. Markın sürekli değer kaybı ve tazminat borcunun belirsizliği, o gün kârlı görünen ama sonradan yanlış çıkan yatırım kararlarını da beraberinde getirdi[,7].

Türkiye'nin yakın tarihi aynı hesabı daha küçük ölçekte gösteriyor. Ekim 2022'de yıllık enflasyon yüzde 85,51'di[9]; Merkez Bankası bir ay sonra politika faizini yüzde 10,5'ten yüzde 9'a indirdi[,11]. Politika faizi bir kredinin faizi değildir, ama yönü gösterir. Kabaca, yüzde 10,5 faizle bir yıl borçlanıp yüzde 85,51 enflasyon altında geri ödemek, borcun reel değerinin yaklaşık yüzde 40'ını silmek demektir: 110,5 lira, borç alındığı günün fiyatlarıyla 59,6 lira eder.

Kuralın bir şartı var: sürpriz. Doepke ve Schneider, kazanç ve kaybın insanların enflasyona ne kadar hızlı uyum sağladığına bağlı olduğunu vurgular[1]. Enflasyon herkesçe beklendiğinde alacaklı onu faize ekler ve transfer küçülür. Yavaş ve uzun süren bir enflasyonda ise vadesi uzun pozisyonlar daha çok etkilenir; bu yüzden uzun vadeli tahvil tutan yabancılar ve varlıklı haneler, birikimini kısa vadeli mevduatta tutan orta sınıftan daha çok kaybeder[,1]. Bu dağılım zamanla da değişir. 1970'lerin sonunda konut kredilerinin menkul kıymete dönüştürülmesi (securitization) başladı; 1980'lerin kredi patlaması mevduatla değil, hanelerin çoğu kez emeklilik fonları üzerinden ve yabancıların aldığı uzun vadeli tahvillerle finanse edildi. Böylece yavaş enflasyonun riski bankaların ortaklarından tahvil sahiplerine geçti[,1].

Bu yüzden 'enflasyon borçluyu sever' cümlesi yarım doğrudur. Sabit faizli, uzun vadeli ve aynı para biriminde borçlanmış olan kazanır; faizi sık sık enflasyona göre yenilenen bir borçta transfer küçülür. Kimin kazandığını görmek için sorulacak soru hep aynıdır: sözleşmede yazan rakam fiyatlardan hızlı mı yükseliyor, yavaş mı? Keynes, böyle dönemlerde hak ettiğinin ötesinde kazanç elde edenlerin 'vurguncu' (profiteer) diye anıldığını, hem enflasyonun yoksullaştırdığı burjuvazinin hem de işçilerin nefretini topladığını yazmıştı[5].

KİM BORÇLU, KİM ALACAKLI

Net borçlu: konut kredili, 45 yaş altı, orta sınıf haneler[1].	Net alacaklı: tahvil ve mevduat tutan yaşlı, varlıklı haneler[1].	Sessiz ortak: borcunun reel değeri düşen devlet, kazancı milli gelirin %5,2-13'ü[1].

02

SABİT GELİR HER ZAMAN BİR ADIM GERİDE KALIR

Fiyatlar her gün, ücretler yılda bir iki kez, emekli aylıkları takvimle, kiralar kanunla ayarlanır. Aradaki her gecikme, gelir sahibinden kesilen bir vergidir.

Altena, 10 Ağustos 1923: Basse & Selve şirketinin işçi ücreti için yazdığı 500.000 marklık çek. Mayıs'ta bir dolar ortalama 47.670 marktı, Kasım'da 4,2 trilyon[7].

Basse & Selve, tarama OSRA.Ackermann, Wikimedia Commons · commons.wikimedia.org/wiki/File:Lohnscheck_Basse_Selve_Altena_1923-08-10.jpg · CC BY 4.0

BÖLÜM 02 · MAAŞ

SABİT GELİR HER ZAMAN BİR ADIM GERİDE KALIR

Enflasyonun ikinci kuralı zamanlamadır. Fiyatlar her gün, ücretler yılda bir ya da iki kez, emekli aylıkları kanunun yazdığı takvimle ayarlanır. Aradaki her ay, gelir sahibinin cebinden çıkan bir farktır. Bavyera Tarih Sözlüğü 1922-23 Almanya'sında kaybedenleri tek tek sayar: emekliler, memurlar, maaşı 'gecikmeli' ayarlanan bütün çalışanlar, sabit kira geliri olanlar ve tasarruf hesabı sahipleri[7]. Parasını parayla tutan bankalar ve sigorta şirketleri de öz sermayelerini kaybetti[7]. Kayıp savaş yıllarında başlamıştı: gündelik malların fiyatı nominal ücretlerden hızlı yükseldiği için reel ücretler 1917'ye kadar düştü[7].

Kâğıt üzerinde ücretler de yükselir; sorun hız farkıdır. Mayıs 1923'te bir ABD doları ayda ortalama 47.670 marktı, 20 Kasım'da 4,2 trilyon[7]. Hanke ve Krus'un hiperenflasyon tablosuna göre Almanya'da fiyatlar en kötü ay olan Ekim 1923'te 3,7 günde ikiye katlanıyordu[8]. Böyle bir eğride bir haftalık gecikme bile ücretin yarısından fazlasını yer. Macaristan'da Temmuz 1946'da fiyatların ikiye katlanma süresi 15 saate inmişti; orada sabah alınan ücret akşama eriyordu[8]. Zimbabwe'de Kasım 2008'de bu süre 24,7 saatti[8].

Robert Shiller 1990'ların ortasında ABD, Almanya ve Brezilya'da insanlara enflasyonu neden sevmediklerini sordu. ABD'de halkın yüzde 77'si en büyük şikâyeti olarak 'alım gücümü azaltıyor, beni yoksullaştırıyor' seçeneğini işaretledi; ekonomistlerde bu oran yüzde 12'ydi[6]. Ekonomistlerin yüzde 49'u asıl derdin zahmet olduğunu söyledi: fiyat karşılaştırmanın zorlaşması, elde fazla nakit tutmamak gibi[6]. Shiller'in Almanya'da görüşme yapan öğrencisi, emekli aylığı ve sosyal yardımla yaşayanların özellikle etkilendiğini, çünkü düzeltmelerin geriden geldiğini not etti[6]. Krause'nin notuna göre Almanya'da sohbette insanlara enflasyonu neden sevmediklerini sorunca herkes aynı cevabı veriyordu: geçim maliyetindeki artış, reel gelirdeki düşüş[6].

ALINTI

> *ABD'de halkın yüzde 77'si enflasyonu 'beni yoksullaştırıyor' diye tanımladı; ekonomistlerde bu oran yüzde 12'ydi.*
>
> SHİLLER, 1997 [6]

Bu fark bir bilgisizlik değil, bir bakış açısı farkıdır. Ekonomist sürecin sürtünmesine bakar; halk ise sabit kalan geliriyle yükselen fiyatlar arasında yaşadığı sıkıntıya. Shiller'in yorumu da bu yönde: halkın tercih ettiği cevap, sabit nominal gelirler karşısında yeni ve yüksek fiyat düzeyinin yarattığı acıyı yansıtıyor[6]. Anketin bir ayrıntısı bu farkı daha da netleştiriyor: halk enflasyonun insanların çoğuna zarar verdiğini düşünürken, ekonomistler yaklaşık yarısının zarar gördüğünü söylüyor[6]. Ekonomistin mantığı basittir: birinin ödediği yüksek fiyat, bir başkasının geliridir. Halk ise kendi bordrosuna bakar.

Ülkeler arası veriler bu algıyı destekliyor. Easterly ve Fischer makalelerine, 'enflasyon vergilerin en acımasızıdır' sözünün genellikle yoksulu daha çok vurduğu biçiminde yorumlandığını hatırlatarak başlar[2]. William Easterly ve Stanley Fischer'in karşılaştırmasında enflasyon arttıkça reel asgari ücretteki değişim ve yoksulların milli gelirden aldığı paydaki değişim kötüleşiyor[2]. Ev sahibi için kira da bir sabit gelirdir ve Türkiye bunu bir kanunla yaşadı. Haziran 2022'de yürürlüğe giren düzenleme, yenilenen konut kira sözleşmelerinde artışı bir önceki yılın kirasının yüzde 25'iyle sınırladı; önceki yılın 12 aylık ortalama TÜFE değişimi bunun altındaysa o oran geçerliydi[12]. Aynı yılın ekiminde yıllık enflasyon yüzde 85,51'di[9]. Bu makasta kazanan mevcut kiracı, kaybeden ev sahibiydi; enflasyonun yükünü kimin taşıyacağını bazen fiyatlar değil kanunlar belirler.

Şehir hayatı bu gecikmeye en açık olanıdır. 1923'te Bavyera şehirlerinde huzursuzluğu ücret ve emekli aylığındaki kayıpların yanında en çok kiralar körükledi; Münih'te 'alım grevleri' ile 'alım çılgınlıkları' birbirini izledi[7]. Sabit gelirin korunması bu yüzden çoğu zaman bir endeksleme meselesidir: gelir hangi fiyat endeksine ve ne sıklıkla bağlanırsa kayıp o kadar küçülür. Jaravel'in uyardığı gibi, yanlış endekse bağlanan bir yardım da geride kalır[3]. Kural basit: geliri sözleşmeyle, takvimle ya da kanunla sabitlenmiş olan kaybeder; fiyatını her gün yeniden yazabilen kazanır. 1923'te de bugün de sorulacak soru aynıdır: geliriniz ne sıklıkla ve kimin kararıyla güncelleniyor?

1923'TE KAYBEDENLER			
	Emekliler, memurlar ve maaşı geç ayarlanan çalışanlar[7].	Sabit kira geliri olanlar ve tasarruf hesabı sahipleri[7].	Sermayesini parayla tutan bankalar ve sigorta şirketleri[7].

NASIL ÇALIŞIR

ENFLASYONUN KAZANANI VE KAYBEDENİ

RAKAM SABİT KALIR, FİYAT YÜKSELİR: SERVET EL DEĞİŞTİRİR

Enflasyonun bütün dağıtım etkisi tek bir makastan doğar: sözleşmedeki rakamla fiyat düzeyi arasındaki fark. O fark kimden kime akar, üç kanal.

A · SÖZLEŞMEDEKİ RAKAM SABİT, FİYATLAR YÜKSELİR

örnek: yıllık %30 enflasyon, 100 liralık bir alacak

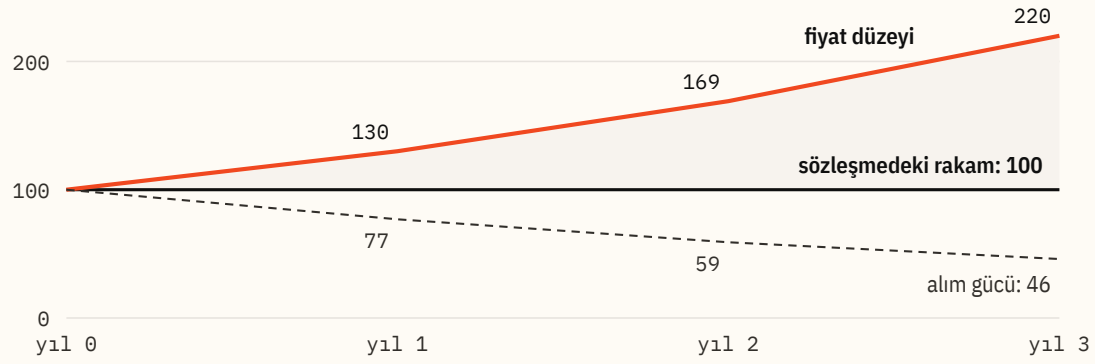

B · REEL SERVET KİMDEN KİME AKAR

KAYBEDER		KAZANIR
Alacaklı mevduat ve tahvil sahibi yaşlı, varlıklı hane	1 →	**Borçlu** sabit faizli konut kredisi genç, orta sınıf hane
Sabit gelirli maaş, emekli aylığı kira geliri	2 →	**Fiyatı yazan** arazi, işletme, mal sahibi 1923'te: Stinnes
Tasarrufçu faizi enflasyonun altında kalan tahvil ve mevduat	3 →	**Devlet** en büyük nominal borçlu borcu erir

kural: rakam fiyatlardan yavaş yükseliyorsa kayıp, hızlı yükseliyorsa kazanç

1

Borç sözleşmesi bir para miktarı yazar; fiyatlar yükselince borçlu daha az değerli parayla öder. ABD'de yüzde 5'lik sürpriz enflasyonda kaybın üçte ikisi servetin en üst yüzde 10'unda kalır, hane kazançlarının dörtte üçü 45 yaş altı orta sınıfa gider. Enflasyon beklendiğinde transfer küçülür[1].

2

Ücret, emekli aylığı ve kira takvimle ya da kanunla ayarlanır, fiyatlar her gün. 1923 Almanya'sında kaybedenler emekliler, memurlar, kira geliri ve tasarruf hesabı sahipleriydi; kazananlar zamanında arazi, işletme ve dayanıklı mal alanlardı, mümkünse borçla[7]. Türkiye'de 2022'deki yüzde 25'lik kira sınırı, aynı makasta kiracıyı kazançlı çıkardı[,12].

3

Devlet ekonominin en büyük nominal borçlusudur. 1945-1980 arasında gelişmiş ekonomilerde reel faiz zamanın yarısında negatifti; 12 ülkede faiz tasarrufu yıllık milli gelirin yüzde 1-5'i kadardı[4]. 1923'te Reich'ın 154 milyar marklık savaş borcu 1913 fiyatlarıyla 15,4 feniğe indi[,7]. Bu kazancın karşılığı, tahvil ve mevduat sahibinin kaybıdır.

ÇİZİM: [N]TERESAN, ŞEMATİK; ÜSTTEKİ %30 YILLIK ENFLASYON BİR ÖRNEKTİR; VERİ[1,4,7].

ALINTI 1919

HÜKÜMETLER, VATANDAŞLARININ SERVETİNİN ÖNEMLİ BİR KISMINA GİZLİCE VE FARK EDİLMEDEN EL KOYABİLİR.

JOHN MAYNARD KEYNES
İNGİLİZ İKTİSATÇI, THE ECONOMİC CONSEQUENCES OF THE PEACE, BÖLÜM VI (ÇEVİRİ)

Keynes bu cümleyi Lenin'e atfedilen 'parayı bozmak' fikrinin hemen ardından yazdı. Uyarısı, enflasyonun yalnızca fiyat değil, keyfi bir servet dağıtımı olduğuydu[5,14].

03

YOKSULUN ENFLASYONU RESMÎ RAKAMDAN YÜKSEK

Resmî oran ortalama bir hanenin sepetini ölçer. Ama kimse ortalama hane değildir: gelir düştükçe sepet değişir, enflasyon da onunla birlikte yükselir.

Berlin, 1923 sonbaharı: ekmek arabasının çevresinde ellerinde mark desteleriyle bekleyen kalabalık. Bir kilo çavdar ekmeği 3 Ocak'ta 163, 19 Kasım'da 233 milyar marktı[7].

Agence Meurisse, BnF Gallica, Wikimedia Commons · commons.wikimedia.org/wiki/File:Berlin_-_la_foule_assiège_la_voiture_d'un_boulanger_et_se_dispute_le_pain_à_coup_de_millions_de_Marks_-_btv1b9024458p.jpg · Public domain

BÖLÜM 03 · SEPET

YOKSULUN ENFLASYONU RESMÎ RAKAMDAN YÜKSEK

Resmî enflasyon tek bir sepetin fiyatıdır: ortalama bir hanenin aldığı mal ve hizmetlerin ağırlıklı ortalaması. Ama kimse ortalama hane değildir. Kirada oturanla ev sahibinin, araba kullananla otobüse binenin, gelirinin büyük kısmını gıdaya verenle küçük bir kısmını verenin sepeti farklıdır; dolayısıyla yaşadıkları enflasyon da farklıdır.

LSE'den Xavier Jaravel bu farkı ABD için ayrıntılı veriyle ölçtü. 2004-2015 arasında en düşük gelirli yüzde 20'nin yıllık enflasyonu ortalama yüzde 2,20, en yüksek gelirli yüzde 20'ninki yüzde 1,86 oldu[3]. Yılda 0,35 puanlık fark küçük görünür ama on yılda birikir. Jaravel'in özeti açık: enflasyon, hane geliri yükseldikçe düşüyor[,3]. Fark yalnızca ince ayrıntılı ürün kategorilerinde görünüyor; kaba kategorilerle bakınca ölçülen eşitsizlik yaklaşık yüzde 80 küçülüyor, eski çalışmaların onu kaçırmasının nedeni de bu[,3]. Bu fark yoksulluk istatistiğini de değiştiriyor. Jaravel'in aktardığı bir hesapta düzeltilmiş endeksle ABD'de 2018'de 3,2 milyon kişi daha yoksul sayılıyor; en alttaki yüzde 20'nin reel geliri 2004'ten beri resmî endeksle yaklaşık yüzde 1, düzeltilmiş endeksle yaklaşık yüzde 7 düşmüş görünüyor[,3]. Yalnızca perakende ürünlere bakınca fark büyüyor: 2004-2015 arasında en alt gelir grubunun perakende enflasyonu en üsttekinden yılda 0,66 puan yüksekti[,3].

Neden yoksulun sepeti daha hızlı pahalanıyor? Jaravel'e göre yaygın kanının aksine dış ticaret değil, ürün yeniliğinin yönü belirleyici: ticaretin fiyat etkisi gelir grupları arasında benzer, oysa yenilik ve rekabet daha çok üst gelir grubunun ürünlerinde yoğunlaşıyor ve oradaki fiyatları aşağı çekiyor[3]. Zengin hanenin sepetinde her yıl daha çok seçenek ve daha çok rekabet var. Gıda yardımı örneği çarpıcı: 2004-2015 arasında gıda TÜFE'sine bağlanan yardım yüzde 23,19 arttı; yardım alan hanelerin kendi fiyat endeksi esas alınsaydı artış yüzde 31,44 olacaktı[,3]. Jaravel'e göre bu, yoksulluk sınırının, sosyal yardımların ve vergi dilimlerinin hangi endekse bağlanacağı sorusunu doğrudan etkiliyor[,3].

ALINTI

> *Kimse ortalama hane değildir. Herkesin sepeti farklıdır; dolayısıyla herkesin enflasyonu da farklıdır.*

Yoksullar bunu hissediyor. Easterly ve Fischer, 38 ülkede 31.869 haneyi kapsayan anket verisinde, yoksulların enflasyonu en önemli ulusal sorunlardan biri olarak sayma olasılığının zenginlerden yüksek olduğunu buldu; sonuç farklı sınamalarda da değişmedi[2]. Aynı makale, enflasyon yükseldikçe yoksulluktaki düşüşün yavaşladığını ve yoksulların milli gelirden aldığı payın kötüleştiğini, reel asgari ücretteki değişimin de enflasyonla ters yönde hareket ettiğini gösteriyor[,2]. Üstelik fark yalnızca gelir grupları arasında değil. Market tarama verileriyle yapılan bir çalışmada hanelerin yıllık enflasyon oranları arasındaki çeyrekler arası açıklık 6,2 ile 9,0 puan arasında[,3]; aynı gelir grubundaki iki komşunun enflasyonu bile çok farklı olabilir.

Türkiye'nin son verileri aynı mantığı kalemler düzeyinde gösteriyor. Ekim 2026'da yıllık TÜFE yüzde 29,77'ydi; ama temel mallarda artış yüzde 16,70, hizmetlerde yüzde 36,56 oldu[10]. Bütçesinin büyük kısmını kira, ulaşım ve eğitim gibi hizmetlere ayıran bir hane için yaşanan enflasyon manşet rakamın üstünde olabilir, sepeti dayanıklı mallara kayan bir hane için altında. Ekim 2022'de de yıllık enflasyona en büyük katkı 24,88 puanla gıdadan gelmişti[,9]. Ekim 2026'da yıllık enflasyona en büyük katkı 6,81 puanla gıdadan, 6,10 puanla ulaştırmadan ve 4,71 puanla konuttan geldi[,10]; Ekim 2022'de ulaştırmanın katkısı 17,15, konutunki 13,14 puandı[,9]. Şehirler arasında da fark var: Jaravel'in aktardığı çalışmalara göre ABD'de üniversite mezunları, konutu pahalı şehirlerde toplandıkları için geçim maliyetinde daha büyük artış yaşadı[,3]. Kirada oturan bir İstanbullu için de manşet oran, ödediği fiyatların tamamını anlatmaz.

Hiperenflasyonda bu fark çıplak gözle görülür. 1923 Berlin'inde bir kilo çavdar ekmeği 3 Ocak'ta 163 mark, 19 Kasım'da 233 milyar markı[7]. Bavyera'nın kırsalında aileler ve köyler büyük ölçüde paradan ve piyasadan bağımsız, kendi kendine yeterek yaşayabiliyordu; çiftçilerin çoğu borçlarını kolayca ödediği için enflasyondan kazançlı bile çıktı[,7]. Şehirde ise ekmek kuyruğunda bekleyen, geliri sabit ve günlük harcaması ağırlıkla yiyecek olan insandı. Düşük enflasyonda aynı şey yavaş ve görünmez işler: her yıl biraz daha pahalanan bir sepet, en çok o sepete bağımlı olanı yorar.

SEPET FARKI, ÜÇ RAKAM

ABD 2004-15: en yoksul %20'nin yıllık enflasyonu %2,20, en zengin %20'nin %1,86[3].

Türkiye, Ekim 2026: hizmetlerde yıllık artış %36,56, temel mallarda %16,70[10].

38 ülke, 31.869 hane: yoksullar enflasyonu daha sık başlıca sorun sayıyor[2].

04

EN BÜYÜK BORÇLU, EN SESSİZ KAZANAN: DEVLET

Ekonominin en büyük nominal borçlusu çoğu zaman devlettir. Faiz enflasyonun altında kaldıkça borç kendiliğinden erir; faturayı tahvil ve mevduat sahibi öder.

REEL FAİZİN NEGATİF OLDUĞU YILLARIN PAYI, 1945-1980

faiz enflasyonun altında kaldıkça devlet borcu kendiliğinden erir

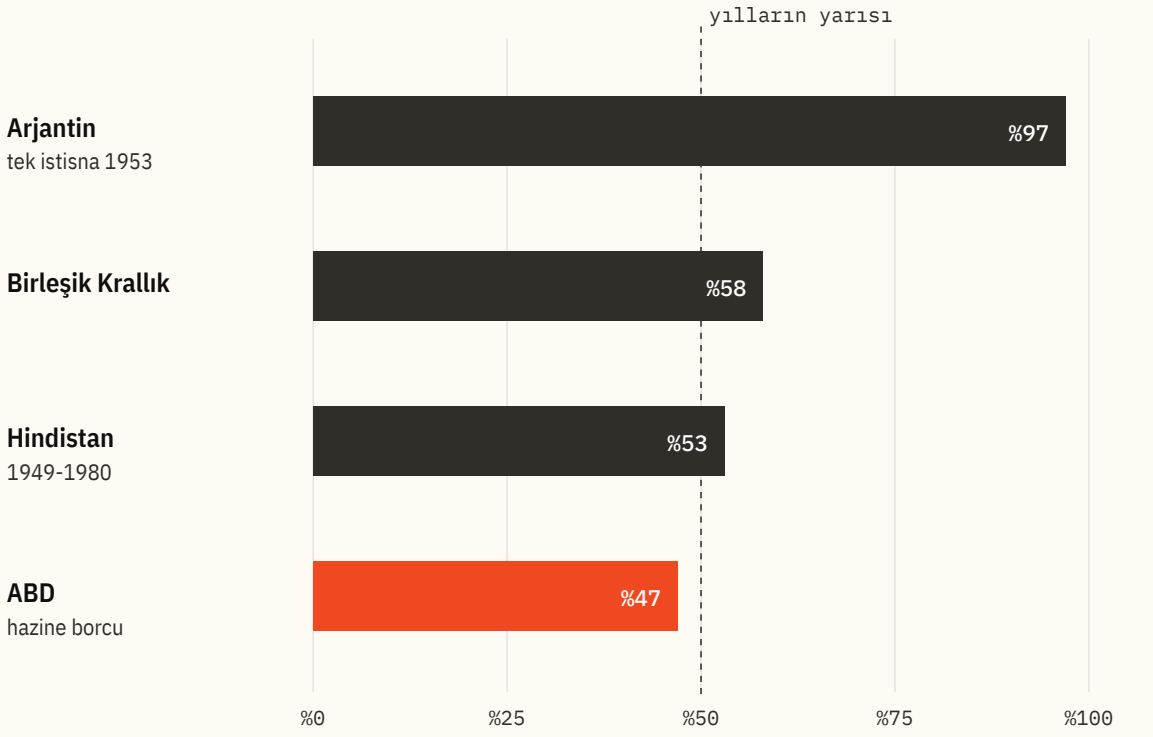

12 ülkede faiz tasarrufu: yılda milli gelirin %1-5'i

1945-1980 arasında hazine borcunun reel faizinin negatif olduğu yılların payı. Hindistan için dönem 1949-1980. ABD'de bile yılların yaklaşık yarısı.

Çizim: [n]teresan, veri [4]

BÖLÜM 04 · DEVLET

EN BÜYÜK BORÇLU, EN SESSİZ KAZANAN: DEVLET

Ekonomideki en büyük nominal borçlu genellikle bir hane değil, devlettir. Doepke ve Schneider'in ABD hesabında yüzde 5'lik enflasyon, borcunun reel değeri düşen devlete milli gelirin yüzde 5,2 ile 13'ü arasında bir kazanç sağlıyor[1]. 2001 verisiyle tekrarlanan hesapta kaybedenlerin başında ABD tahvili tutan yabancılar geliyor; kayıpları milli gelirin yüzde 4,8 ile 7,7'si arasında[1].

Almanya 1923'te bunun en uç örneğini yaşadı. Reich'ın 154 milyar marklık iç savaş borcu, Kasım 1923'te 1913 fiyatlarıyla yalnızca 15,4 fenik ediyordu[7]. Bavyera Tarih Sözlüğü sonucu iki cümlede özetler: büyük kaybedenler savaş tahvili sahipleriydi, büyük 'kazanan' ise devletti[7]. Savaş tahvillerini ödemeyeceğini açıkça ilan etmek, toplumsal etkileri nedeniyle söz konusu değildi; Maliye Bakanı Matthias Erzberger'in vergi reformları da enflasyonu durduramadı[7]. Ocak 1923'te Ruhr işgal edilince hükümet pasif direnişi para basarak finanse etti. Ekim 1923'te vergi gelirleri Reich harcamalarının yalnızca yüzde 1'ini karşılıyordu, yüzde 99'u basılan kâğıt parayla finanse ediliyordu; kasım ortasında kısa vadeli devlet borcunun yüzde 99'u Reichsbank'ın portföyündeydi ve dolaşımdaki nakit 400 trilyon marka ulaşmıştı[7]. Enflasyon, borcu reddetmenin yapamayacağı işi ilan edilmeden yaptı.

Keynes bu mekanizmayı 1919'da, Alman enflasyonu henüz zirvesine ulaşmadan yazdı. Barışın Ekonomik Sonuçları'nda, süregiden bir enflasyonla hükümetlerin vatandaşlarının servetinin önemli bir kısmına gizlice ve fark edilmeden el koyabileceğini söyledi[5]. Savaşın son evresinde bütün savaşan hükümetlerin, bir Bolşevik'in bilerek yapacağını zorunluluktan ya da beceriksizlikten yaptığını da ekledi[5]. Ona göre asıl tehlike keyfilikti: borçlu ile alacaklı arasındaki kalıcı ilişkiler anlamsızlaşıyor, servet edinmek bir kumara ve piyangoya dönüşüyordu[5]. Bavyera Tarih Sözlüğü'ne göre 1923'ün gergin havasından siyaseten en çok Adolf Hitler ve NSDAP yararlandı[7]. Keynes'in uyarısı boşuna değildi: ona göre toplumun temelini parayı bozmaktan daha sinsi ve daha kesin biçimde yıkacak bir yol yoktu[5].

ALINTI

Devletin enflasyondan kazancı gökten gelmez: her kuruşu, faizi enflasyonun altında kalan tahvil ve mevduat sahibinin kaybıdır.

Daha sessiz bir yol da var. Carmen Reinhart ve Belen Sbrancia, 1945-1980 arasında gelişmiş ekonomilerde reel faizin zamanın yarısında negatif olduğunu gösterdi[4]. Savaştan sonra sermaye kontrolleri ve düzenlemeler devlet tahviline 'tutsak bir alıcı kitlesi' yarattı; faiz enflasyonun altında kaldıkça borç eridi; aynı düzenlemeler vergi tabanının aşınmasını da sınırladı[4]. Yazarlar buna finansal baskı (financial repression) diyor ve onu tahvil sahiplerine ve tasarrufçulara konmuş bir vergi olarak tanımlıyor; en iyi, istikrarlı bir enflasyonla birlikte işliyor[4].

Rakamlar küçük değil. 12 ülkelik örnekte bu yolun sağladığı faiz tasarrufu yıllık ortalama milli gelirin yüzde 1 ile 5'i arasında[4]. Negatif reel faizli yılların payı Arjantin'de yüzde 97, Birleşik Krallık'ta yüzde 58, Hindistan'da yüzde 53, ABD'de yüzde 47[4]. Enflasyonu daha yüksek ya da vergi toplama imkânı daha dar olan ülkelerde eritme etkisi daha da büyüktü[4]. Yani borç eritme yalnızca kronik enflasyon yaşayan ülkelerin işi değil; savaş sonrası Britanya ve Amerika da borçlarının bir kısmını böyle ödedi. Tasarruf en çok iki dönemde büyüdü: borçların en yüksek olduğu savaş sonrası on yılda ve hızlanan enflasyonun negatif reel faizle buluştuğu 1970'lerde[4]. Arjantin'de reel faiz 1945-1980 arasında yalnızca deflasyon yaşanan 1953'te pozitifti[4]. Gelişmiş ekonomilerde 1980'lerin başından beri negatif reel faiz zamanın yüzde 10'undan azında görüldü[4].

Devletin enflasyondan kazancı gökten gelmez; her kuruşu, faizi enflasyonun altında kalan tahvil ve mevduat sahibinin kaybıdır. Reinhart ve Sbrancia 2011'de, kamu borcundaki son artışla başa çıkmak için finansal baskının yeniden araç kutusuna girebileceğini yazdı[4]. Türkiye'de Ekim 2022'de politika faizi yüzde 10,5, yıllık enflasyon yüzde 85,51'di[9,11]; böyle bir makasta sabit faizli lira borcu taşıyan her borçlunun borcu reel olarak erir. Mevduat faizi enflasyonun altındaysa, tasarruf sahibi farkında olmadan bir borcu eritmeye katkı veriyor demektir.

BORÇ ERİTME, ÜÇ ÖRNEK

Almanya 1923: 154 milyar marklık savaş borcu, 1913 fiyatlarıyla 15,4 fenik[7].

ABD 1945-80: yılların %47'sinde hazine borcunun reel faizi negatif[4].

ABD, %5 enflasyon deneyi: devletin kazancı milli gelirin %5,2-13'ü[1].

ZAMAN ÇİZELGESİ

ENFLASYONUN KAZANANI VE KAYBEDENİ

LENİN SÖYLENTİSİNDEN YÜZDE 85,51'E: BİR ASIRLIK DERS

Hiperenflasyonlar, sessiz borç eritmeler ve ölçümdeki farklar: kazanan ve kaybedenin değiştiği anlar.

Nis. 1919 Londra ve New York gazeteleri Lenin'le bir röportaj yayımlar; Keynes'in 'parayı bozmak' alıntısının kaynağı bu haber[14].

1919 Keynes, Barışın Ekonomik Sonuçları'nda enflasyonun servete gizlice el koyduğunu yazar; kitap uluslararası çok satana dönüşür[5,14].

May. 1923 Bir ABD doları ayda ortalama 47.670 mark ediyor[7].

Kas. 1923 Bir dolar 4,2 trilyon mark; Reich'ın 154 milyar marklık savaş borcu 1913 fiyatıyla 15,4 fenik[7].

1945-80 Gelişmiş ekonomilerde reel faiz zamanın yarısında negatif; kamu borçları enflasyonla erir[4].

Tem. 1946 Macaristan'da fiyatlar 15 saatte ikiye katlanır; kayıtlı tarihin en yüksek aylık enflasyonu[8].

1997 Shiller'in anketi yayımlanır: ABD halkının %77'si, ekonomistlerin %12'si enflasyonu 'beni yoksullaştırıyor' diye tanımlar[6].

2001 Easterly ve Fischer: 38 ülkede yoksullar enflasyonu zenginlerden daha sık başlıca sorun sayıyor[2].

Oca. 2005 Türkiye liradan altı sıfır atar: 1.000.000 TL bir Yeni Türk Lirası olur[13].

2006 Doepke ve Schneider: ABD'de enflasyonun asıl kazananı konut kredili genç orta sınıf, kaybedeni yaşlı zenginler[1].

Kas. 2008 Zimbabwe'de fiyatlar 24,7 saatte ikiye katlanır[8].

Haz. 2022 Türkiye, yenilenen konut kiralarında yıllık artışı yüzde 25 ile sınırlar[12].

Eki. 2022 Türkiye'de yıllık enflasyon %85,51; bir ay sonra politika faizi %10,5'ten %9'a iner[9,11].

Eki. 2026 Yıllık enflasyon %29,77; hizmetlerde %36,56, temel mallarda %16,70[10].

MİTLER VE GERÇEKLER

EN YAYGIN HATA: ENFLASYON HERKESİ EŞİT VURUR

01

MİT

~~*Enflasyon herkesi aynı oranda yoksullaştırır.*~~

GERÇEK

Enflasyon bir servet transferidir. Doepke ve Schneider'in ABD hesabında yüzde 5'lik sürpriz enflasyonda zengin ve yaşlı haneler milli gelirin yüzde 5,7-15,2'si kadar kaybediyor; hane kazançlarının dörtte üçü 45 yaş altı orta sınıfa, ayrıca milli gelirin yüzde 5,2-13'ü kadar kazanç devlete gidiyor[1]. Keynes'in deyişiyle süreç çoğunu yoksullaştırırken bazılarını zenginleştirir[,5].

02

MİT

~~*Resmî enflasyon oranı herkesin yaşadığı enflasyondur.*~~

GERÇEK

Resmî oran ortalama sepeti ölçer. ABD'de 2004-2015 arasında en yoksul yüzde 20'nin yıllık enflasyonu yüzde 2,20, en zengin yüzde 20'ninki yüzde 1,86'ydı[3]. Türkiye'de Ekim 2026'da hizmetlerde yıllık artış yüzde 36,56, temel mallarda yüzde 16,70 oldu; sepetin bileşimi sonucu değiştirir[,10]. Kaba kategorilerle ölçülünce ABD'deki fark yaklaşık yüzde 80 küçülür[,3].

03

MİT

~~*Enflasyonda borçlu olmak her zaman kazançlıdır.*~~

GERÇEK

Kazanç sürprize ve sözleşmeye bağlıdır. Enflasyon beklendiğinde alacaklı onu faize ekler ve transfer küçülür; Doepke ve Schneider sonucun insanların ne kadar hızlı uyum sağladığına bağlı olduğunu vurgular[1]. Kazanan, sabit faizle ve uzun vadeli borçlanmış olandır; faizi sık yenilenen borçta avantaj erir. 1923 Almanyası'nda çiftçiler ipoteklerinden kurtuldu ama para istikrara kavuşunca satış krizine düştü[,7].

04

MİT

~~*Hiperenflasyon rekoru Weimar Almanyası'na aittir.*~~

GERÇEK

Hanke ve Krus'un 56 hiperenflasyonluk tablosunda Almanya'da fiyatlar en kötü ayda 3,7 günde ikiye katlandı. Rekor Macaristan'da: Temmuz 1946'da aylık enflasyon 4,19 × 10^16 yüzde, fiyatlar 15 saatte ikiye katlanıyordu. Zimbabwe Kasım 2008'de 24,7 saatle ikinci sırada[8]. Tabloda Almanya beşinci sırada; Yugoslavya Ocak 1994'te 1,41 günle onu da geçiyor[,8].

05

MİT

~~*Lenin'e atfedilen 'parayı bozun' sözünü Keynes uydurdu.*~~

GERÇEK

İktisat tarihçisi Frank Fetter, Lenin'in yazılarında böyle bir cümle bulamayınca kuşkulanmıştı. White ve Schuler 2009'da Keynes'in, Nisan 1919'da Londra ve New York gazetelerinde yayımlanan bir Lenin röportajı haberine dayandığını gösterdi[14]. Keynes de cümleyi temkinle aktarır: Lenin'in 'söylediği söylenir'[,5]. Lenin de sonradan bir konuşmasında Keynes'e cevap verdi; konuşma Toplu Eserleri'nde yer alıyor[,14].

06

MİT

~~*Ekonomistler de enflasyonun asıl zararını alım gücü kaybı sayar.*~~

GERÇEK

Shiller'in anketinde ABD halkının yüzde 77'si en büyük şikâyet olarak 'beni yoksullaştırıyor' dedi, ekonomistlerin yalnızca yüzde 12'si. Ekonomistlerin yüzde 49'u asıl sorunu zahmette gördü: fiyat karşılaştırmanın zorlaşması, fazla nakit tutmaktan kaçınmak[6]. İki grup aynı olaya farklı yerden bakıyor. Shiller'e göre halkın cevabı, sabit nominal gelirler karşısında yükselen fiyatların acısını yansıtıyor[,6].

ENFLASYONU ANLATANLAR VE ONDAN KAZANANLAR

İNGİLİZ İKTİSATÇI

JOHN MAYNARD KEYNES

1883-1946

1919'da yazdığı Barışın Ekonomik Sonuçları'nda enflasyonu bir servet dağıtımı olarak tarif etti: hükümetler vatandaşlarının servetine gizlice el koyabilir, süreç çoğunu yoksullaştırırken bazılarını zenginleştirir. Borçlu ile alacaklı arasındaki ilişkilerin anlamsızlaşmasının kapitalizmin temelini sarstığını savundu[5]. Kitap uluslararası çok satan oldu; Lenin'e atfettiği cümle de dünyaya bu kitaptan yayıldı[,14].

SOVYET RUSYA'NIN KURUCU LİDERİ

VLADİMİR LENİN

1870-1924

Keynes'in kitabında 'kapitalizmi yıkmanın en iyi yolu parayı bozmaktır' dediği söylenen kişi. Uzun süre bu sözün uydurma olduğundan şüphelenildi. White ve Schuler, Keynes'in Nisan 1919'da Londra ve New York basınında çıkan bir röportaj haberine dayandığını gösterdi; Lenin de sonradan bir konuşmasında Keynes'e cevap verdi[14].

ALMAN SANAYİCİ

HUGO STİNNES

1870-1924

Weimar enflasyonunun kazananlarının simgesi. Bavyera Tarih Sözlüğü onu, enflasyonun gidişatını önceden okuyup işletme, arazi ve dayanıklı mal gibi gerçek varlıkları zamanında, mümkünse borçla satın alan kurnaz girişimcilerin örneği olarak anar. Borcunu değersizleşen markla ödeyen, aldığı varlığı elinde tutan taraf oldu[7]. Sözlük, aynı yolu izleyen pek çok çiftçinin ipoteklerinden kurtulduğunu da yazar[,7].

YALE İKTİSATÇISI

ROBERT J. SHİLLER

d. 1946

1996'da sunduğu anket çalışmasında ABD, Almanya ve Brezilya'da insanlara enflasyonu neden sevmediklerini sordu. Halkın büyük çoğunluğunun enflasyonu alım gücü kaybı olarak gördüğünü, ekonomistlerin ise zahmet ve sürtünmeye odaklandığını gösterdi. Bu ayrım, enflasyon tartışmalarının neden birbirini anlamayan iki dille yürüdüğünü açıklıyor[6]. 2013'te varlık fiyatları üzerine çalışmasıyla Nobel ekonomi ödülünü paylaştı.

İKTİSATÇI VE MERKEZ BANKACI

STANLEY FİSCHER

1943-2025

William Easterly ile birlikte yazdığı 2001 tarihli makale, 38 ülkede 31.869 hanelik anket verisiyle yoksulların enflasyonu zenginlerden daha sık başlıca sorun saydığını gösterdi. Aynı çalışma, yüksek enflasyonun yoksulların gelir payını ve reel asgari ücreti aşağı çektiğini, yoksulluğu artırdığını ülkeler arası verilerle ortaya koydu[2]. Makale, 'enflasyon vergilerin en acımasızıdır' sözünü sınayarak başlar[,2].

HARVARD İKTİSATÇISI

CARMEN REİNHART

d. 1955

Belen Sbrancia ile birlikte, devletlerin borçlarını iflas ilan etmeden nasıl erittiğini ölçtü: 1945-1980 arasında gelişmiş ekonomilerde reel faiz zamanın yarısında negatifti, faiz tasarrufu yıllık milli gelirin yüzde 1-5'ine ulaştı. Finansal baskıyı tahvil sahiplerine ve tasarrufçulara konmuş bir vergi olarak tanımladı[4]. 2020-2022 arasında Dünya Bankası'nın baş ekonomistiydi.

DAHA DERİNE

BİR SÖZLÜK MADDESİYLE BAŞLA, BİR BORÇ HESABIYLA BİTİR

01 ANSİKLOPEDİ

Inflation, 1914-1923

Helmut Braun, Historisches Lexikon Bayerns, çevrimiçi

Weimar enflasyonunun kazanan ve kaybedenlerini rakamlarla anlatan kısa, İngilizce madde. Ekmek fiyatları ve savaş borcunun 15,4 feniği burada.

https://www.historisches-lexikon-bayerns.de/Lexikon/EN:Inflation,_1914-1923

02 KİTAP

The Economic Consequences of the Peace

John Maynard Keynes, 1919

Altıncı bölümdeki birkaç sayfa yeter: enflasyonun neden keyfi bir servet dağıtımı olduğunu bugün hâlâ en iyi anlatan metin.

https://archive.org/details/in.ernet.dli.2015.135642

03 MAKALE

Why Do People Dislike Inflation?

Robert J. Shiller, 1997

Anket soruları ve cevaplarıyla okunması kolay; halkla ekonomistin aynı olaya nasıl farklı baktığını görürsün.

https://www.nber.org/chapters/c8881.pdf

04 MAKALE

Inflation and the Poor

William Easterly, Stanley Fischer, 2001

38 ülkelik anket ve ülkeler arası verilerle enflasyonun yoksula etkisi. Regresyonları atlayıp giriş ve sonucu oku.

https://economics.mit.edu/sites/default/files/2023-05/fischer_inflation_poor.pdf

05 MAKALE

Inflation and the Redistribution of Nominal Wealth

Matthias Doepke, Martin Schneider, 2006

Kimin nominal borçlu, kimin alacaklı olduğunu hane hane çıkaran temel çalışma. Giriş bölümü bütün sonuçları özetliyor.

https://faculty.wcas.northwestern.edu/mdo738/research/Doepke_Schneider_JPE_06.pdf

06 MAKALE

The Liquidation of Government Debt

Carmen Reinhart, M. Belen Sbrancia, 2015

Devletlerin borcu enflasyon ve düşük faizle nasıl erittiğinin ülke ülke hesabı. Tablolar için zaman ayır.

https://www.economic-policy.org/wp-content/uploads/2014/06/REINHART-The-Liquidation-of-Government-Debt.pdf

İDDİA DEFTERİ VE KAYNAKLAR 14 KAYNAKLAR

14 KAYNAK; TÜRKİYE RAKAMLARI TÜİK VERİSİNİN RESMÎ ÖZETİNDEN

BİRİNCİL ABD'de %5 sürpriz enflasyonda zengin ve yaşlı haneler milli gelirin %5,7-15,2'si kadar kaybeder.[1]
Çürütür: 1989 verisine dayalı bir model deneyi; 2001 verisinde yaşlıların kaybı yarıya iniyor.

İKİNCİL Kasım 1923'te bir ABD doları 4,2 trilyon marktı.[7]
Çürütür: Rakam 20 Kasım'a ait; aylık ortalamalar ve farklı kur kaynakları başka değerler verir.

İKİNCİL Reich'ın 154 milyar marklık iç savaş borcu Kasım 1923'te 1913 fiyatlarıyla 15,4 fenik ediyordu.[7]
Çürütür: Tek bir sözlük maddesine dayanıyor; Reichsbank istatistiğiyle teyit edilmedi.

BİRİNCİL ABD'de 2004-2015 arasında en yoksul %20'nin yıllık enflasyonu %2,20, en zenginiki %1,86'ydı.[3]
Çürütür: Kaba ürün kategorileriyle ölçülünce fark yaklaşık %80 küçülüyor.

BİRİNCİL ABD halkının %77'si, ekonomistlerin %12'si enflasyonu en çok 'beni yoksullaştırıyor' diye tanımladı.[6]
Çürütür: Örneklem küçük: halk 110, ekonomist 78 kişi; temsilî bir anket değil.

BİRİNCİL 1945-1980 arasında gelişmiş ekonomilerde reel faiz zamanın yarısında negatifti.[4]
Çürütür: Ex post reel faiz; o yılların beklenen enflasyonu farklı bir tablo verebilir.

BİRİNCİL Macaristan'da Temmuz 1946'da fiyatlar 15 saatte ikiye katlandı.[8]
Çürütür: Yazarlar uç aylık oranlarda küçük veri hatalarının sonucu büyütebileceğini not ediyor.

BİRİNCİL Türkiye'de yıllık TÜFE Ekim 2022'de %85,51, Ekim 2026'da %29,77'ydi.[9,10]
Çürütür: Bağımsız ENAG aynı aylar için çok daha yüksek oranlar yayımlıyor; TÜİK verisi tartışmalı.

[1] **Inflation and the Redistribution of Nominal Wealth**, Doepke & Schneider, Journal of Political Economy 114(6), 2006. *"The main winners are young, middle-class households with fixed-rate mortgage debt."* (Abstract, p. 1069)
https://faculty.wcas.northwestern.edu/mdo738/research/Doepke_Schneider_JPE_06.pdf

[2] **Inflation and the Poor**, Easterly & Fischer, Journal of Money, Credit and Banking 33(2), 2001. *"the poor are more likely than the rich to mention inflation as a top national concern"* (Abstract, p. 160)
https://economics.mit.edu/sites/default/files/2023-05/fischer_inflation_poor.pdf

[3] **Inflation Inequality: Measurement, Causes, and Policy Implications**, Xavier Jaravel, Annual Review of Economics 13, 2021 (LSE accepted version). *"new data show that inflation rates decline with household income in the United States"* (Abstract; § 3, Figure 1 discussion)
https://eprints.lse.ac.uk/123931/1/Inflation_inequality.pdf

[4] **The Liquidation of Government Debt**, Reinhart & Sbrancia, NBER WP 16893 (2011); Economic Policy 30(82), 2015. *"a tax on bondholders and savers via negative or below-market real interest rates"* (Abstract; Table 2 discussion, p. 30)
https://www.economic-policy.org/wp-content/uploads/2014/06/REINHART-The-Liquidation-of-Government-Debt.pdf

[5] **The Economic Consequences of the Peace**, John Maynard Keynes, Harcourt, Brace and Howe, 1920 (archive.org). *"governments can confiscate, secretly and unobserved, an important part of the wealth of their citizens"* (Ch. VI, pp. 235-236)
https://archive.org/details/in.ernet.dli.2015.135642

[6] **Why Do People Dislike Inflation?**, Robert J. Shiller, in Romer & Romer (eds.), Reducing Inflation, NBER/Chicago, 1997. *"people think inflation erodes their standard of living"* (§ 1.2, p. 18; question B9, p. 29)
https://www.nber.org/chapters/c8881.pdf

[7] **Inflation, 1914-1923**, Helmut Braun, Historisches Lexikon Bayerns. *"The beneficiaries of inflation were all borrowers (the state, entrepreneurs, farmers)"* (Summary; § Winners and Losers of Inflation)
https://www.historisches-lexikon-bayerns.de/Lexikon/EN:Inflation,_1914-1923

[8] **World Hyperinflations (Hanke-Krus Hyperinflation Table)**, Steve H. Hanke & Nicholas Krus, Cato Institute Working Paper 8, 2012. *"Hungary Aug. 1945 Jul. 1946 ... 4.19 × 10^16% ... 15.0 hours"* (Table 1, rows 1, 2 and 5)
https://www.bcci.bg/resources/files/hanke-krus-hyperinflation-table.pdf

[9] **2022 yılı Ekim ayı Tüketici ve Üretici Fiyat Gelişmeleri açıklandı**, Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı, 3 Kasım 2022 (TÜİK verisi). *"yıllık enflasyon yüzde 85,51 düzeyinde gerçekleşmiştir"* (Paragraf 1 ve 2)
https://www.sbb.gov.tr/2022-yili-ekim-ayi-tuketici-ve-uretici-fiyat-gelismeleri/

[10] **2026 yılı Ekim ayı Tüketici ve Üretici Fiyat Gelişmeleri açıklandı**, Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı, 3 Kasım 2026 (TÜİK verisi). *"Hizmet grubu yıllık fiyat artışı ise yüzde 36,56 olarak gerçekleşmiştir"* (Paragraf 1 ve 3)
https://www.sbb.gov.tr/2026-yili-ekim-ayi-tuketici-ve-uretici-fiyat-gelismeleri/

[11] **Faiz Oranlarına İlişkin Basın Duyurusu (2022-47)**, Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası, 24 Kasım 2022. *"faiz oranının yüzde 10,5'ten yüzde 9'a indirilmesine karar vermiştir"* (Paragraf 1)
https://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/TR/TCMB+TR/PPK/PPK+Toplanti+Kararlari/DUY2022-47

[12] **7409 sayılı Kanun, madde 4 (Türk Borçlar Kanunu geçici madde 1)**, Resmî Gazete, 11 Haziran 2022, sayı 31863. *"bir önceki kira yılına ait kira bedelinin yüzde yirmi beşini geçmemek koşuluyla"* (Madde 4)
https://www.turmob.org.tr/arsiv/mbs/resmigazete/31863-1.pdf

[13] **Türkiye Cumhuriyeti Devletinin Para Birimi Hakkında Kanun (5083)**, Resmî Gazete, 31 Ocak 2004, sayı 25363 (mevzuat.gov.tr). *"birmilyon Türk Lirası (1.000.000 TL) eşittir bir Yeni Türk Lirası"* (Madde 2; madde 6 (yürürlük 1.1.2005))
https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5083.pdf

[14] **Retrospectives: Who Said 'Debauch the Currency': Keynes or Lenin?**, Michael V. White & Kurt Schuler, Journal of Economic Perspectives 23(2), 2009. *"Keynes based his remark on a report of an interview with Lenin"* (Abstract)
https://ideas.repec.org/a/aea/jecper/v23y2009i2p213-22.html

TEK SAYFADA

ENFLASYONUN KAZANANI VE KAYBEDENİ

ENFLASYON PARAYI ERİTİRKEN SERVETİ TAŞIR: ALACAKLIDAN BORÇLUYA, SABİT GELİRLİDEN FİYATI YAZANA, TASARRUFÇUDAN DEVLETE.

01 Borç sözleşmesi para miktarı yazar; fiyatlar yükselince borçlu daha değersiz parayla öder.

02 ABD'de %5 sürpriz enflasyon, yaşlı zenginlerden konut kredili genç orta sınıfa servet taşır[1].

03 Kazanç sürprize bağlı: beklenen enflasyon faize eklenir, transfer küçülür[1].

04 Ücret, emekli aylığı ve kira geç ayarlanır; 1923'te en büyük kaybedenler sabit gelirlilerdi[7].

05 Yoksulun sepeti daha hızlı pahalanır: ABD'de %2,20'ye karşı %1,86[3].

06 Türkiye Ekim 2026: hizmetler %36,56, temel mallar %16,70; manşet oran herkesin oranı değil[10].

07 Devlet en büyük borçludur; 1945-80'de reel faiz zamanın yarısında negatifti[4].

08 Asıl soru: gelirinizdeki ve borcunuzdaki rakam fiyatlardan hızlı mı yükseliyor, yavaş mı?

SÖZLÜK

ENFLASYONUN KAZANANI VE KAYBEDENİ

ENFLASYON (İNFLATİON) · Genel fiyat düzeyinin sürekli yükselmesi; aynı parayla daha az mal alınması.

NOMİNAL · Para birimiyle yazılan rakam; 100 lira, 500 bin mark. Satın alma gücünü göstermez.

REEL · Enflasyondan arındırılmış değer; bir rakamın gerçekte kaç mal ve hizmet ettiği.

REEL FAİZ · Faiz oranı eksi enflasyon. Negatifse borçlu kazanır, alacaklı kaybeder.

TÜFE · Tüketici fiyat endeksi; ortalama bir hanenin sepetinin fiyatındaki değişim. Türkiye'de TÜİK hesaplar.

HİPERENFLASYON (HYPERİNFLATİON) · Aylık enflasyonun yüzde 50'yi aştığı dönem; Hanke ve Krus tablosunun ölçütü.

FİNANSAL BASKI (FİNANCİAL REPRESSİON) · Faizi düzenlemelerle enflasyonun altında tutarak kamu borcunu eritme yolu.

ENFLASYON EŞİTSİZLİĞİ · Gelir gruplarının farklı sepetleri yüzünden farklı enflasyon yaşaması.

[N]TERESAN · SAYI 2 · PAZAR, 22 KASIM 2026
BYTE DERLEDİ; HATA GÖRÜRSEN YANITLA, BİR SONRAKİ SAYIDA DÜZELTİLİR.
BRK.BZ/NTERESAN